

Varnsdorfské vojenské pomníky

Dnes otevíráme krátký seriál o osudu velkých varnsdorfských pomníků, jejichž osud v podobném duchu navazuje na pohnuté osudy soch, o kterých psal v HS Mgr. Rybánský. České země zažily během dvacátého století minimálně čtyři rozsáhlé vlny ničení a stavění pomníků (odborně obrazoborectví). Ta první nastala bezprostředně po vzniku samostatné republiky, kdy se odstraňovaly veškeré upomínky na nenáviděné mocnářství, ale kdy (např. ve Varnsdorfu na Národní ulici) to skončilo pouze odstraněním rakousko-uherské orlice. Druhá fáze nastala během druhé světové války, kdy velká část kovových součástí a také např. zvonů padla za oběť totálnímu sběru kovů na výrobu zbraní. Třetí, nejmasívnější fáze nastala po druhé světové válce, kdy byly nesmyslně odstraňovány jakékoliv německé památníky a následná likvidace řady církevních památek. Poslední oficiální vlnou je odstraňování symbolů totality, zejména symbolů komunismu. Neopomenutelnou, neoficiální pátou vlnou je devastace jakýchkoli památek sběrači barevných kovů a také krádežemi památek na zakázku.

Zajímavostí ale zůstává, jakási „národní výjimečnost“ (v negativním slova smyslu), která je dána patrně historickým vývojem, který českou kotlinu v průběhu minulého a předminulého století poznamenal. Po roce 1918 nebylo Československo jediným nástupnickým státem Rakouska-Uherska, kde docházelo k odstraňování objektů či symbolů upomínajících na padlý režim. Stejně tak boření symbolů komunistické éry si prošly dříve či později všechny země, které byly po druhé světové válce nucené se přimknout k východnímu vzoru. Výjimku tvoří bezprecedentní poškozování drobných sakrálních památek v Československé republice po osamostatnění, které se neprojevovalo v žádném jiném nástupnickém státě podunajské monarchie. Velmi podobným způsobem dopadlo sice vysvětlitelné, nikoliv však omluvitelné ničení pomníků a památníků první světové války. V některých případech, jako např. na hřbitově, nebo v Nové Chřibské či na Studánce stačilo pouhé odstranění německých nápisů, případně odstranění či vyretušování desek s původními jmény padlých na frontách 1. světové války, některé pomníky (např. monumentální na Národní ulici) byly odstraněny celé. Velmi často také docházelo ke sloučení památníků, na tzv. památníky obětem světových válek. Tato praxe je v rámci české republiky dost častá, většinou se jednalo o pomníky prusko-rakouských válek upravené a doplněné o oběti 1. sv. války a následně i o oběti druhé světové války (samozřejmě pokud se nejednalo o německé vojáky!). Poválečný trend spočíval pouze v oslavách druhé světové války a to ještě jen v podání československé, či Rudé armády. Kuriozně jsou to dnes právě tyto hroby, které zažívají úpadek, poškozování a zapomnění.

Většina obcí nyní obnovuje veškeré historické pomníky a památníky bez rozdílu jejich charakteru a doby. Vždyť se našich zemí dotkly veškeré války v Evropě, v té třicetileté klesl počet obyvatel v Českých zemích téměř o dvě třetiny a v první světové bojovali čeští vojáci za tehdejší společnou vlast (R-U) na všech frontách. Na některých válečných hrobech nalezneme hluboce lidskou myšlenku, která vyjadřuje jasně osud všech padlých: „Úctu a mír všem padlým bez rozdílu toho, na čí straně stáli.“

Ani Varnsdorf dnes nestojí stranou. Zásluhou spolupráce se Svazem c. k. vojenských vysloužilců zemí Koruny české o. s. bude v letošním roce uveden do původního stavu památník obětem 1. světové války na místním hřbitově a do budoucna i památník obětem prusko-rakouské a 1. světové války na hřbitově na Studánce. Na své vzkříšení čekají památníky v Nové Chřibské, Rybništi a v Horním Podluží.

Památník na městském hřbitově

Po 1. světové válce sečetly jednotlivé obce své padlé příslušníky a v krátkém mezikrizovém období 20. let sebraly dostatek finančních prostředků k uctění jejich památky a výstavbě válečných pomníků. Z těchto součtů snadno zjistíme, že naše město přišlo během první světové o téměř 800 obyvatel (cca 5 %).

Jako první předal podpůrný spolek vysloužilých vojáků (dříve spolek vojenských vysloužilců) do užívání veřejnosti rozšířený pomník na hlavní třídě (samostatný díl seriálu). Spolek vysloužilých vojáků pak s vydatným přispěním veřejnosti, vybudoval pomník na městském hřbitově, který je také věnován padlým varnsdorfským občanům, ale především vojákům, jejichž ostatky spočinuly přímo na zdejším hřbitově. Jedná se zejména o vojáky zemřelé ve varnsdorfském lazaretu, ale také o vojáky padlé na frontách Velké války, jejichž rodiny nechaly jejich tělesné ostatky přepravit zpět domů, aby mohly být uloženy v rodné zemi. Pomník byl vybudován stavitelem Langerem, dle návrhu městského kamenického mistra Möllera, obou z Varnsdorfu.

Monument je zhotoven z pískovce, granitu a syenitu. Nachází se severně od kašny a stojí přímo na místě čestných hrobů hrdinů, ve kterých leží v sedmi hrobech celkem 13 vojáků. Z tohoto počtu je sedm vojáků původem z Varnsdorfu a šest vojáků z jiných obcí monarchie. Těchto sedm jednotlivých hrobů bylo upraveno do jednoho pohřebiště, za kterým se nyní nalézá pomník. Na pískovcovém podstavci se v centrální části pomníku tyčí mohutný blok, po jehož obou stranách je plastika znázorňující mladého válečníka, který v ruce třímá mocný meč a zasněně hledí do dále. Z čelní strany bloku vystupuje směrem dopředu kříž z černého leštěného syenitu, který nese zlatý nápis Friede (Mír). V horní části bloku, nad křížem, je na stupni umístěn reliéf ocelové helmy, kterou ovínuje vavřínová ratolest. Pod křížem je vepsán zlatý nápis – Allen unseren gefallenen und verstorbenen Helden (všem našim padlým a zemřelým hrdinům) 1914 – 1918. Na obou koncích pomníku je umístěna pískovcová váza s vysazenou palmou. Na pravém boku pomníku je osazena tabulka s věnováním spolku bývalých vojáků – Kamaradschaft gedienter Soldaten, 12. Juli 1925, na levém boku je pak informativní tabulka určující zhotovitele a autora návrhu – Entwurf: J. W. Roth u. Co., Ausführung: Anton Möller.

V poválečné době byly postupně odstraněny obě boční tabulky, zmizel zlatý nápis Friede (patrně došlo k přebroušení, případně otočení či výměně celého kamene a zmizely také zlaté nápisy pod křížem (patrně přeštukováno a přetřeno). Jelikož nebyl nikdo, kdo by se o památník staral, postupně zmizely kovové řetězy spojující přední sloupky, následně kovové obroučky sloupků uchycující řetězy a v nedávné době i celý jeden sloupek. Ztratila se jedna z pískovcových váz a tak v rámci symetrie byla odstraněna i druhá, kterou kdosi umístil do středu pod kříž. Na památník byly z neznámých důvodů také umístěny jediné dochované čtyři desky (z celkem 24 ks) se jmény padlých z památníku na Národní ulici. Jinak však památník kupodivu nedoznal většího poškození. Po zdokumentování celého památníku na základě dobových reálií a historických fotografií se započalo s jeho obnovou. U Jičina byly zhotoveny repliky obou váz z umělého pískovce (dochovaný originál skončil v depozitáři muzea), v kamenolomu ve Šluknově byla zhotovena replika chybějícího sloupku a kameník obnovil původní nápisy. Celý pomník byl mechanicky a chemicky očištěn a byly doplněny vázy, sloupek, tabulky a černé řetězy (raději plastové). Středová část byla natřena bílou barvou a byl doplněn drobný kamínek. Truhlíky za pomníkem budou osázeny květinami. Památník se tak dne svých 88. narozenin (12. července 2013) dočká opět téměř v původní kráse.

O tom, jak velkou slávou bylo slavnostní odhalení pomníku, napsal 14. července 1925 varnsdorfský časopis *Abwehr*: "Působivost pomníku je zvýšena prostředím, ve kterém se nachází - v jeho bezprostřední blízkosti je kašna s překrásnou fontánou a vysazenými kaštaný v prostoru za pomníkem. Pomník se stal místem připomínajícím nejen zde pohřbené vojáky, ale i stovky a stovky statečných varnsdorfských vojáků, jejichž hroby jsou rozesety po evropských bojištích, kde padli za svoji vlast. Účast na slavnostním vysvěcení pomníku byla velmi hojná, jak z Varnsdorfu a okolí, tak ze sousedního Saska. Pokud by ustoupilo deštivé počasí, mohla však být ještě daleko vyšší. Bohužel přišlo téměř po celou dobu slavnosti, včetně polní mše a slunce vysvitlo až při vlastním svěcení pomníku. Akce se účastnily mimo jiné také spolky vojenských vysloužilců ze sousedního Saska – Seifhennersdorfu, Leutersdorfu, Gosschönau a Žitavy. Z místních spolků pak byli přítomni vojenští vysloužilci z Dolního Podluží, Horního Podluží, Jiřetína pod Jedlovou, Starých Křečan, Dolních Křečan, Horního Jindřichova, Krásného Pole, Horní Chřibské, Šluknova a další. Celkově bylo přítomno 34 spolků s 18ti prapory a čtyřmi kapelami. Město bylo s předstihem, již od soboty bohatě vyzdobeno prapory a restaurace Střelnice, která byla vybrána za centrum oslav, byla iluminačně osvětlena. Mezi oběma vchody restaurace, byl zavěšen transparent s nápisem „ 1914 -1918 “. Vlastní oslavy odhalení pomníku začaly již v sobotu ráno, kdy u pomníku padlým vojákům na Hlavní třídě položili věnec první předseda spolku vojenských vysloužilců, hauptmann Richter a čestný velitel pan Ignac Schimmel . Následovalo v 9 hod. shromáždění pořadajícího spolku vojenských vysloužilců na nádvoří restaurace Střelnice, přičemž ostatní spolky se řadily do průvodu v dnešní ulici Střelecká. Odtud se také v 10 hod. pochodovalo na náměstí, kde byli uvítáni čestní hosté a poté následovala polní mše, kterou celebroid děkan Josef Jarschel. Ostrostřelecký sbor následně po ukončení polní mše vystřelil čestnou salvu a průvod se vydal směrem ke hřbitovu. Zde se jednotlivé spolky seskupily kolem pomníku, v čele se svými spolkovými prapory. V krátkém proslovu se ujal slova předseda pořadajícího spolku pan Josef Sachse, který uvítal všechny přítomné a zvláště pak městského radu pana Vobela, dávkyni praporu, manželku pana továrníka Richtera, předsedkyni ženského katolického spolku paní Bűgerovou, pana poslance Bűhra, zástupce úradů, zástupce duchovenstva a také zástupce všech spolků. Dále ve své řeči připomenul obrovské oběti varnsdorfských občanů ve válce a zdůraznil jejich význam. Tyto oběti, které občané přinesli, jsou důvodem k věčné vzpomínce na ně, vyjádřené právě odhalovaným pomníkem. Slavnost pokračovala vystoupením pěveckého spolku, který pod vedením dirigenta pana Heinese zapěl skladbu "Hrobový klid" od Karla Klotze. Po vystoupení pěveckého spolku, byla z pomníku odstraněna plenta a pomník odhalen. Poté provedl děkan Jarschel vysvěcení, přičemž pronesl krátkou, ale velice příznačnou řeč. V této chvíli se sklonily všechny prapory, zněly čestné salvy, výstřely z mozdířů a zvony všech varnsdorfských kostelů se rozezněly. Následně se ujal slova zástupce pana starosty pan Vobel, který převzal pomník do ochrany městské zastupitelstva a zároveň vyjádřil poděkování městské radě a také všem přítomným čestným hostům za podporu. Poté přednesl někdejší polní kurát pan Zimmermann z Krásné Lípy, slavnostní řeč. Jeho uchvacující slova našla u přítomných hluboké porozumění. Následovalo položení věnců, ze strany města, spolků, pozůstalých atd. Po defilé všech spolků před pomníkem byla slavnost na hřbitově ukončena a následoval pochod městem. Odpoledne pak, i přes nepřítelné počasí, se v zahradě restaurace Střelnice konal koncert kapely Moite. Slavnostní ukončení tohoto dne, proběhlo za účasti velkého počtu hostů a ukončeno bylo předsedou sdružení pro zbudování pomníku panem Karlem Gürthem, který všem, kteří se na stavbě pomníku jakýmkoliv způsobem podíleli, poděkoval. Předal také děkovné listy, mimo jiné také panu starostovi Richterovi a čestnému předsedovi panu Josefu Hergesellovi z Vídně. Definitivní tečkou za dnem, ve kterém vysloužilci zorganizovali slavnostní odhalení a vysvěcení pomníku bylo dekorování nejstarších členů spolku. V den, kdy spolek oslavil 37. výročí založení a 30.

výročí vysvěcení spolkového praporu, byly předány dekorace nejstarším členům spolku, panu Aloisi Goldbergovi, Franzi Gampemu, Karlu Schwarbachovi, Wenzlu Tillemu, Josefu Nowey a Maxi Hajkovi. „

JS, Hynek Domalíp, citace Abwehr 14. 7. 1925